

Р.О. Якимчук, магістрант, гр. ЕПМ-14, ФЕМ
Науковий керівник – к.е.н., ст. викладач К.Є. Орлова
Житомирський державний технологічний університет

РИЗИКОВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СХЕМ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ

В умовах ринкового господарювання важливим завданням керівництва підприємства виступає підвищення ефективності функціонування. Одним з дієвих інструментів реалізації такого завдання виступає податкове планування.

Податкове планування є сферою діяльності, яка може дозволити пом'якшити вплив зовнішнього середовища на поточні та перспективні умови функціонування підприємства, забезпечити рівновагу між фіскальною і регулюючою функціями податків, сприяючи підвищенню ефективності дії стимулюючої ролі податкової системи. Головними завданнями податкового планування на рівні організації є визначення розміру податкових зобов'язань, що підлягають сплаті до бюджету та позабюджетних фондів на черговий фінансовий рік по конкретних податках, і складання загального бюджету податкових платежів; розрахунок планової собівартості продукції і розробка фінансового плану організації; оптимізація основних податкових платежів; контроль за достовірністю податкових платежів, своєчасної і повної їх сплати; визначення рівня податкового навантаження в плановому періоді.

Основою податкового планування на підприємстві є податкова оптимізація, що визначається як організаційний захід з вибору часу, місця і видів діяльності, створення найбільш ефективних договірних відносин і моделей в межах чинного законодавства з метою збільшення грошових потоків підприємства через мінімізацію оподаткування. Таким чином, оптимізація передбачає мінімізацію податкового тягаря у довго- та короткостроковому періодах і уникнення штрафних санкцій, що накладаються фіскальними органами. Неможливо недооцінити роль оптимізації оподаткування, адже така політика надає можливість компанії у кожний конкретний часовий момент уникнути надмірних витрат на сплату податків, нехай не набагато, проте сьогоднішні гроші, як відомо, дорожчі, ніж завтрашні. В умовах високих ставок оподаткування неврахування податкового фактора може призвести до досить негативних наслідків, включаючи банкрутство. Якщо компанія сплачує податки, формально дотримуючись букви закону без будь-якого аналізу у розрізі власного бізнесу, це свідчить про відсутність заходів податкового планування, що, у свою чергу, відображає нестачу знань підприємців про свої права, можливості, переваги та, звичайно, ризики.

Теоретичні та практичні аспекти податкового планування та стан оподаткування в Україні досліджувалися Ю. Б. Івановим, В. В. Карповою, П. Ю. Буряком, О. Г. Кузьмінім, С. В. Іщук, С. С. Гринкевичем та іншими вченими. Віддаючи належне напрацюванням вітчизняних науковців у галузі оподаткування, варто звернути увагу на вагоме значення планування у діяльності кожного підприємства, включаючи і податкове планування, і сформулювати розуміння наслідків та шляхів такого планування, що і є метою дослідження.

Перш ніж почати провадити оптимізацію, необхідно з'ясувати, якою є її мета: зниження загального податкового тягаря чи витрат з виплати якогось одного податку. Наступне завдання – ознайомитись з класифікацією оптимізаційних моделей та визначити припустимий для компанії ризик. І тільки після вибору конкретного шляху проводити розрахунки.

Оптимізація повсякчас несе за собою ризики та проблеми у її впровадженні. Кожна з її можливих моделей повинна бути адаптована і вдосконалена відповідно до чинного законодавства, аби вписуватись у податкове поле. Ефективне й оптимальне податкове планування стає запорукою успіху в цій справі за умови глибокого знання податкового законодавства, розуміння особливостей застосування податкових пільг, вміння знаходити прогалини у законодавстві, знання систем оподаткування та інших аспектів законодавства.

Обираючи той чи інший товар чи послугу, нам відомий підхід «ціна відповідає якості», а обираючи оптимізаційну схему, необхідно керуватися принципом «вигода від оптимізації має відповідати ризику від оптимізації».

Усі шляхи до оптимізації, на нашу думку, можна поділити на три основні групи, а саме виведення грошових коштів із-під обкладання податками, переведення грошових коштів у сферу з меншим рівнем оподаткування і відтермінування сплати податків – переведення на майбутні періоди. Для більш детального розуміння сутності виділених підходів розглянемо кожен з них.

Обов'язковою умовою схем групи виведення грошових коштів із-під обкладання податками є використання фіктивних договорів і фірм. Часто у таких ситуаціях вдаються до залучення номінальних директорів і засновників задля анонімності справжніх власників. У переважній більшості схем, що зазначаються, грошові кошти виводяться з легального обороту, а їх зворотне введення вважається вже «відмиванням доходів». До одного зі шляхів оптимізації даної групи відноситься схема, котра збільшує витрати оптимізатора за рахунок переведення коштів на «сірі» і «чорні» фірми. У такий спосіб

збільшуються витрати компанії і податковий кредит, з'являється можливість отримати вільні готівкові кошти і ввести в оборот компанії товари, придбані за готівку. Таке явище називається переведенням коштів у готівку з використанням «фірм-одноденок», «конвертаційних центрів». Наступна схема цієї групи стосується зменшення запасів як альтернативи для продажів. Вона передбачає продаж запасів компанії за зниженими цінами через псування або ж фіктивне знищення запасів. При цьому запаси продаються за готівкові кошти. Ще одна схема оптимізації, що передбачає перекладання податкового зобов'язання з однієї компанії на іншу, для свого впровадження потребує компанії, котра готова продати податковий кредит або витрати. Це може бути експортер, що не має права на відшкодування ПДВ.

Схеми щодо виведення грошових коштів із-під обкладання податками вирізняються підвищеним ризиком для оптимізатора, адже є нелегальними, короткостроковими і можуть бути швидко виявленими представниками фіскальних органів. Тим, хто економить за допомогою переведення коштів у готівку, «конвертаційних центрів», податківці як мінімум можуть донарахувати ПДВ і податок на прибуток, а як максимум – можна потрапити під кримінальне переслідування за ст. 212 Кримінального кодексу України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)».

Напряму оптимізації, що передбачає переведення грошових коштів у сферу з меншим рівнем оподаткування, відрізняється від першого тим, що грошові кошти не виводяться із легального обороту і за необхідності їх можна повернути назад. До даної групи методів можна віднести переведення грошових коштів у інші держави, що мають менший рівень оподаткування. У такому випадку мова ведеться про офшори. Якщо ж вдатися до переведення коштів на інші підприємства з іншою системою обкладання податками, то це стосується в першу чергу підприємств зі спрощеною системою оподаткування, що перебувають на єдиному податку. Що ж стосується третього напрямку з даної групи, то він передбачає переведення грошових коштів саме в інші сфери діяльності або ж на інші підприємства з пільговою системою оподаткування. Подібні схеми потребують неабиякої уважності й обережності, оскільки переважно мають тимчасовий характер. Реалізувати ж їх можливо у галузях сільського господарства, поліграфічної продукції, ІТ-технологій, підприємств інвалідів тощо.

Як вже зазначалося даний оптимізаційний шлях несе в собі менше ризиків, аніж перший з зазначених, проте ідеальним вважати його не можна. Це своєрідна «золота середина», якщо зважати на ризик, між шляхом з виведення коштів із-під обкладання податками і шляхом, що передбачає відстрочення платежів. Можливість виявити такі схеми з'являється, якщо компанія провадить свою діяльність і укладає угоди, спираючись на фіктивну документацію, має нестачу персоналу і майна, а угоди провадяться за занадто заниженими або завищеними цінами тощо.

Третя група шляхів оптимізації шляхом відстрочки сплати податкових платежів надає можливість здійснювати регулювання податкового навантаження і підходить компаніям, що здійснюють довгострокове планування. У такий спосіб вдається досягти зниження податкового навантаження на найближчий період, що в подальшому призводить до його збільшення. До цієї групи належать незавершені операції з метою відстрочення податкових зобов'язань, що передбачає заміну операцій, які спричиняють виникнення податкового зобов'язання, операціями, що не приводять до таких наслідків. Одним з прикладів таких дій може бути укладення договору зберігання для подальшої реалізації, замість договору купівлі-продажу, з майбутнім оформленням продажу, враховуючи бажане відтермінування податкових зобов'язань. Існує у даній групі спосіб проведення операцій з їх подальшою відміною, до якого вдаються задля збільшення податкового кредиту і витрат наприкінці звітного періоду з наступним проведенням цих операцій у майбутніх звітних періодах, коли з'являються необхідні ресурси. Варто згадати також про шлях, мета якого – прив'язати настання податкового зобов'язання до звітів та інформації, що надходять від посередників. Таке залучення посередників проводиться для збільшення часового розриву між діями контрагентів й виникненням податкових зобов'язань, таким чином, вдається досягти легального відтермінування останніх, використовуючи договори комісії, доручення тощо. Найяскравішою особливістю такого оптимізаційного шляху є найнижчий рівень ризику порівняно з іншими оптимізаційними моделями. Виявлення таких схем можливе у випадку припущення помилок оптимізатором, де він вчасно не приховав у часі певні окремі господарські операції з оптимізації, використовує лише один єдиний шлях податкової оптимізації, не вдаючись до їх різноманітності, або ж у господарській діяльності використовуються неправильно укладені документи тощо. Ні на що незважаючи, така оптимізаційна модель має менше ризиків за своєю суттю, несучи у ній зміст не ухилення від оподаткування, а їх перенесення у часі на майбутні періоди.

В Україні у разі недотримання законодавства можна отримати штрафи, а у разі дотримання – податковий тягар. Але все ж, підводячи підсумок, зазначимо, що податкове планування, включаючи кожен з методів оптимізації податкового навантаження, повинно суворо відповідати чинному законодавству, тобто реалізовуватись законними методами. Така оптимізація повинна мати економічну доцільність та виправданість і в кінцевому результаті працювати на збільшення прибутку компанії, а не просто на мінімізацію податків.